

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 3, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.94

*Л. О. Петкова,
д. е. н., професор,*

професор кафедри фінансів Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ (м. Київ)

КРАЇНИ ІЗ ЗРОСТАЮЧИМИ РИНКАМИ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Lesia O. Petkova,

Dr.Sc. in Economics, Professor,

Professor of Finance Department, Cherkasy Institute of Banking of the National Bank of Ukraine University of Banking (Kyiv)

EMERGING MARKETS IN THE GLOBAL ECONOMY

Статтю присвячено теоретичним та практичним проблемам дослідження країн із зростаючими ринками. На основі аналізу базових показників визначені головні тренди глобального економічного зростання. В статті досліджені особливості участі країн із зростаючими ринками у забезпеченні світового економічного зростання в посткризовий період. Таким чином, поступово підвищується значимість країн із зростаючими ринками у забезпеченні глобального економічного зростання, розподілі валової доданої вартості. Це обумовлює необхідність подальших досліджень дієвості ключових факторів економічного зростання країн, що розвиваються, їх впливу на світове господарство та глобальні ланцюги доданої вартості.

The article investigates theoretical and practical problems of emerging markets. The main trends of global economic growth are analyzed with basic indicators. We explored how the emerging markets add to the world economic growth in the post-crisis period. We concluded that the importance of the emerging markets to ensure global economic growth to distribute the value added is gradually increasing. This leads to the need for further research into key factors of economic growth in developing countries, their impact on the global economy and global chains of value added.

Ключові слова: *глобальні економічні трансформації, структура економічного зростання, глобальні ланцюги доданої вартості, країни з емерджентними ринками.*

Keywords: *global economic transformation, structure of economic growth, global chains of value added, emerging markets.*

Постановка проблеми Пріоритети забезпечення стійкого зростання світової економіки по-різному розподіляються між країнами та їх групами залежно від циклу глобальної економічної кон'юнктури, домінуючих тенденцій георегіонального розвитку, наповненості інформаційно-технологічного прогресу тощо. Можливість для певної країни стати локомотивом глобального зростання визначається рівнем реалізації національного економічного потенціалу, володінням актуальними на відповідному етапі факторами економічної динаміки та спроможністю вдалого їх застосування. Не менш актуальним залишається питання соціально-економічної ефективності досягнутих результатів зростання в національному вимірі. Особливої актуальності набуло питання зміни ролі різних груп країн в структурі глобального економічного зростання та їх перспективи в контексті посткризового відновлення.

Аналіз останніх досліджень. Зміна ролі країн із зростаючими ринками в світовому економічному розвитку є достатньо поширеною темою наукових досліджень, зокрема, їм присвячені праці В. Квінта, Т. Моруа, М. Кьосе, Е. Прасард [1, 2, 7]. Проблематика глобальних ланцюгів доданої вартості досліджується в працях Г. Ліндена, К.Л. Кремера, Д.Д. Дедрика, М. Рута, М. Сайто [8, 9, 10]. Разом з тим, залишаються недостатньо вивченими новітні тенденції зміни структури експорту валової доданої вартості, їх вплив на трансформацію ролі економік із зростаючими ринками в світовому господарстві.

Основною метою статті стало дослідження критеріїв визначення економік зростаючого типу, а також – встановлення ключових трендів світового економічного зростання, його новітніх факторів та структури з огляду на трансформацію ролі країн з емерджентними ринками в сучасному світовому господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. В числі ключових тенденцій розвитку світової економіки двох передкризових десятиліть, кінця ХХ – початку ХХІ ст., було посилення гео економічної ролі країн із зростаючими (висхідними, емерджентними) ринками. Між тим, лідерство у забезпеченні темпів зростання світового ВВП далеко не завжди втілювалось в адекватному підвищенні якості національного економічного розвитку зазначених країн. Не стало суттєвим і скорочення глобальних асиметрій економічного розвитку.

Усталеної класифікації країн із зростаючими (висхідними, емерджентними) ринками немає, однак, існує декілька дослідницьких підходів щодо змісту та критеріїв ідентифікації цієї групи країн. Одне з перших визначень країн з емерджентними ринками було запропоновано В.Л. Квінтом: це – суспільства, що трансформуються від диктатур до ринково-орієнтованих економік, де зростає економічна свобода, відбувається поступова інтеграція до глобального ринку, зростає середній клас, підвищується рівень життя, соціальна стабільність і толерантність, а також посилюється співпраця з міжнародними інститутами [1]. Тим самим, визначальним критерієм приналежності до цієї категорії країн є трансформація економічної моделі.

Т. Моруа запропонував ідею «зростаючого фінансового капіталізму» (emerging finance capitalism). На прикладі економік Туреччини та Мексики, він зробив висновок, що ключовими факторами формування зростаючого ринку є інституціональні зрушення. За умов, коли інтереси фінансового капіталу стають інституціональними пріоритетами державної політики, вони визначають спрямованість всієї діяльності державних еліт та службовців, часто всупереч інтересам найманих працівників[2]. Отже, визначальним фактором прискореного розвитку країн із зростаючими ринками є домінування фінансового капіталу, що характерно для сучасного етапу глобалізації.

З позиції структурних змін технологічного характеру трактується категорія в доповіді індійського Центру досліджень суспільства знань (СКС) про розвиток провідних семи зростаючих економік: це такі регіони світу, де спостерігається швидка інформатизація за обмеженої чи часткової індустріалізації. Країни мають переважно сільськогосподарську спеціалізацію, разом з тим, відчувають вплив медіа та комунікацій. Схоже, що емерджентні ринки цих країн формуються на перетині нетрадиційної поведінки споживачів, появи нових груп та спільнот споживачів, що потребують нових товарів і послуг, а також – впровадження

технологічних інновацій [3]. До переліку країн в даному дослідженні включені Індія, Китай, Індонезія, Південна Африка, Кенія, Єгипет та Бразилія.

В числі найбільш поширених підходів до ідентифікації емерджентних ринків – позиція міжнародних фінансових інститутів, дослідницьких центрів, що здійснюють моніторинг розвитку світового фондового ринку. Відтак, за такого підходу при визначенні емерджентного характеру економіки країни береться до уваги рівень розвитку її фінансового та, зокрема, фондового ринків.

Відповідно до ключових критеріїв, що використовуються міжнародними аналітичними інститутами, визначимо базові класифікаційні характеристики емерджентних економік.

Наявність базових ринкових інститутів у країні. До групи країн із зростаючими ринками належать такі, що мають достатньою мірою діючі базові інститути ринкової системи, однак рівень економічного розвитку цих країн не є високим.

Оскільки, виокремлення групи емерджентних економік початково було здійснено для аналізу міжнародних фінансових ринків, показовою є позиція міжнародної організації MSCI (Morgan Stanley's Capital International group), згідно з якою, до цієї групи країн належать не лише ті, що ставлять на меті створити економіку високого рівня доходів, але і розвинуті країни, що з певних причин переживають економічні та фінансові труднощі. Відтак, Греція з 2007 р. за класифікацією MSCI належить до групи країн з емерджентними ринками (табл. 1). За час дослідження індексу ринків, що розвиваються (Emerging Markets Index, ЕМІ), починаючи з 1988 р., ця група країн стала важливою складовою світового фінансового ринку.

Таблиця 1.
Емерджентні ринки за класифікацією MSCI, 2014 [5]

Америка	Європа, Близький Схід та Африка	Азія
Бразилія	Чеська Республіка	Китай
Чилі	Єгипет	Індія
Колумбія	Греція	Індонезія
Мексика	Угорщина	Корея
Перу	Польща	Малайзія
	Росія	Філіппіни
	Південна Африка	Тайвань
	Туреччина	Таїланд

Якщо в 1988 р. до складу індексу було включено дані по 10 країнах, що сукупно мали менше 1 % світової ринкової капіталізації, то зараз індекс включає понад 800 цінних паперів 21 національного ринку та становить близько 11 % світової ринкової капіталізації [5].

З метою розмежування зростаючої кількості емерджентних ринків, FTSE Group, що розраховує провідний індекс Британської фондової біржі (Financial Times Stock Exchange Index), поділяє країни на чотири підгрупи – країни з розвинутою економікою, передові емерджентні, вторинні емерджентні та пограничні [6]. Критеріями розмежування ринків є умови функціонування та регулювання їх фондових ринків.

З огляду на ключову тенденцію світогосподарського розвитку останніх десятиліть є прискорений розвиток інформаційних технологій, зв'язку та комунікацій. Саме ці фактори стали визначальними в доповіді Центру досліджень суспільства знань (CKS). Вагомість країн, що обрані для аналізу, визначається тим, що сукупно вони об'єднують 46 % населення світу [3]. Для інших країн, що розвиваються, дієвість інформаційних, технологічних, комунікаційних факторів також є суттєвою.

Класифікація країн МВФ передбачає поділ на дві великі групи – розвинуті країни та інші країни (із зростаючими ринками та країни, що розвиваються). За відсутності строгих економічних критеріїв, до уваги беруться аналітичний критерій (відповідно до експортної спеціалізації паливних та непаливних товарів) та фінансовий критерій (джерела зовнішнього фінансування, стан зовнішнього боргу, рівень доходів із-за кордону). Станом на 2012 р. до групи із зростаючими ринками включено 25 країн – Аргентина, Бразилія, Болгарія, Венесуела, Естонія, Індія, Індонезія, Китай, Колумбія, Латвія, Литва, Малайзія, Мексика, Пакистан, Перу, Південна Африка, Польща, Росія, Румунія, Таїланд, Туреччина, Угорщина, Україна, Філіппіни, Чилі [4]. Деякі підходи щодо типології емерджентних економік подані на рис. 1.

Узагальнення різних дослідницьких позицій, дозволяє визначити базові умови набуття країною статусу зростаючої економіки – функціонування дієвих базових ринкових інститутів; достатньо високий рівень інтеграції країни до світових товарних і фінансових ринків, що забезпечує доступ до інвестиційних ресурсів та випереджаюче зростання експорту; активне використання технологічних інновацій та переваг інформаційно-комунікаційного глобального простору. Всі ці передумови сприяють забезпеченню високих темпів національного економічного зростання упродовж тривалого періоду, що дозволяє їх визначати їх як висхідні економіки.

Країни із зростаючими ринками стали потужним фактором перерозподілу світового ВВП. Так, за розрахунками експертів МВФ, якщо в 1960-1985 рр. країни з розвинутою економікою виробляли три чверті світового ВВП в поточних доларах із врахуванням паритету купівельної спроможності за країнами, то в 2008-2009 рр. їх частка скоротилась до 57%. Навпаки, частка країн з емерджентними ринками зросла від 17 до майже 40 %. Ще переконливішим є внесок країн із зростаючими ринками в динаміку світового ВВП. Згідно з результатами досліджень, в 1973-1985 рр. на частку країн з розвинутою економікою приходилось 60 % річного приросту світового ВВП, що склав 3,4 %. Внесок країн із зростаючими ринками становив близько однієї третини. В період прискорення глобалізації (1986-2007 рр.) темп зростання світового ВВП підвищився до 3,7 % річних, а внесок країн із зростаючим ринком виріс до близько 47 % на тлі скорочення внеску країн із розвинутою економікою до 49 % [7].

При незначних змінах динаміки світового ВВП в розрізі останніх двох десятиліть (рис 2), країни з низьким та середнім доходом, що включають і групу емерджентних економік, переважно мірою визначають загальносвітову динаміку.

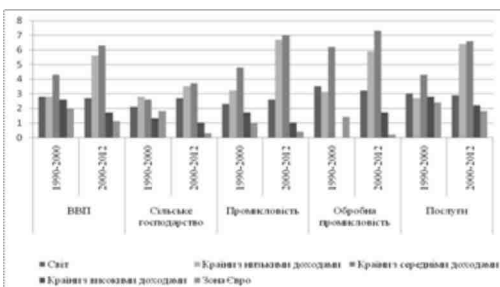

Рисунок 2. Структурні зрушення в світовому економічному зростанні в розрізі груп країн

Джерело: побудовано автором за даними [11].

Країни з низьким та середнім доходом підвищили середньорічні темпи зростання ВВП з 4,2 % в 1990-2000 рр. до 6,3 % в 2000-2012 рр. При цьому, дещо вищими темпами зростали галузі середньо- та високотехнологічні: якщо сільське господарство – на 1.1. п.п., то низько- та середньо технологічна промисловість – на 2.2 п.п., високотехнологічне виробництво – на 1.2. п.п., послуги – на 2.3. п.п. В той же період, середньорічні темпи зростання ВВП розвинутих країн скоротились з 2,6 до 1,7 % в групі країн з високим рівнем доходів та з 2,0 до 1,1 % в країнах євросони [8].

За час подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи 2007-2009 рр., геоелектронна роль країн із зростаючими ринками значно посилилась. Упродовж кількох років саме ці країни визначали світову економічну динаміку. Наслідки економічної кризи однаково негативно відобразились на всіх групах країн, однак глибина економічного спаду та швидкість посткризового відновлення мають суттєві кількісні та якісні розбіжності. Так, середній темп економічного зростання за даними МВФ в групі розвинутих країн склав у 2010-2013 рр. 1,8%, тоді як по групі країн, що розвиваються – 5,9 %, в тому числі в Китаї – 8,8 %. Саме період

глобальної економічної нестабільності став значимим для трансформації світової економіки.

Важливим наслідком поглиблення міжнародної кооперації та зростання глобальних ланцюгів доданої вартості за рахунок приєднання більшої кількості учасників є зміна способу створення сукупного доходу та світового економічного зростання. Одночасно посилюються дві різноспрямовані тенденції – до подальшої виробничо-торговельної кооперації з метою максимізації національно-індивідуальних, а відтак, – і сукупного глобального економічних результатів із конкуренцією учасників за розподіл вигідніших складових ланцюга вартості.

За результатами дослідження М. Рута, М. Сайто [9] впливу розширення глобальних ланцюгів вартості на доходи, зростання і показники конкурентоспроможності, встановлено, що підвищення добробуту відбувається в усіх країнах-учасницях, однак, різними темпами; більшість країн та всі регіони наростили свій внесок у світове виробництво через зростання експорту; дохід в глобальних ланцюгах вартості все більше створюється експортом послуг.

Важливо, що сучасні процеси гео економічної трансформації супроводжуються зміною ролей груп країн у глобальних ланцюгах доданої вартості. Важливо з'ясувати, яка частка створеної в країні валової доданої вартості (ВДВ) призначена для експорту та що є її джерелами. Провідні країни світу зберігають першість за національною часткою в експортованій ВДВ. Так, в Німеччині вона складає 73,4 %, в Канаді – 80,5 %, в Японії – 85,2 %, в США – 88,7 %, що є свідченням збереження високотехнологічної експортної спеціалізації країн з високим рівнем капіталомісткості. Разом з тим, незважаючи на відставання від лідерів, провідні країни з висхідними ринками також нарощують в структурі створюваної ВДВ національну складову. В Кореї вона складала 59,4 %, у Філіппінах – 61,6 %, Малайзії – 62,1 %, Таїланді – 65,5 %, Китаї – 67,4 %. Практично зрівнялись з провідними країнами Індія – 78,1 % та Індонезія – 85,6 % [11].

Упродовж періоду дослідження, 1990-2011 рр., відбуваються зміни в структурі експортованої валової доданої вартості країн за категоріями відтворювальної структури ВДВ (рис. 3). ВДВ, що створюється в країнах і має національне походження, поділяється на чотири основні сектори – продукція проміжного споживання, продукція, призначена для споживання домогосподарств, засоби виробництва, змішана продукція кінцевого використання.

Залежно від переважання сектора, країна посідає певне місце в глобальному ланцюгу створення доданої вартості. Значна частка національного внеску до експорту валової доданої вартості розвинутих країн (на прикладі трьох із них – Німеччини, Японії та США) створюється в секторі продукції проміжного споживання – в межах 44-60 % від загального обсягу ВДВ. При цьому, відхилення від середніх для країни значень не були значними, за виключенням Японії, де зростання частки продукції проміжного споживання в структурі експорту ВДВ складало 12,8 п.п.

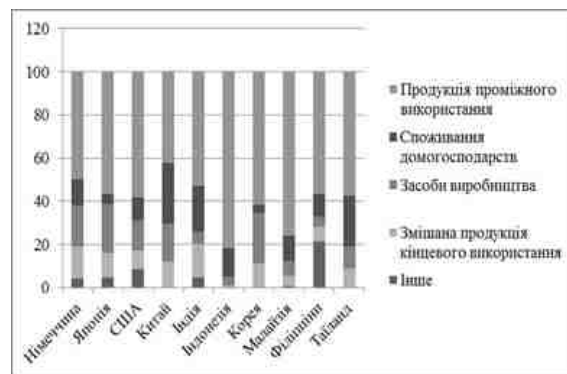

Рисунок 3. Структура експорту валової доданої вартості, % (2011 р.)

Джерело: побудовано автором за даними [12].

Суттєвіші зміни відбувались в деяких секторах, що створюють продукцію кінцевого споживання. Так, в Японії майже вдвічі скоротився експорт ВДВ в галузях кінцевого споживання домогосподарств, в 1,7 рази скоротилась частка експорту ВДВ в секторі змішаної продукції кінцевого споживання. Це опосередковано свідчить про подальше поглиблення міжнародної кооперації та перенесення кінцевого складального виробництва в країни, що розвиваються, зокрема, – із зростаючими ринками.

Більш значні зрушення відтворювальної структури ВДВ експорту спостерігались в країнах із зростаючою економікою (зокрема, в групі азійського регіону, визначених за методикою MSCІ). Так, суттєво скоротилась частка національного внеску до ВДВ продукції кінцевого споживання домогосподарств в Кореї – з 19,6 до 4,0 %, в Китаї – з 52,0 до 28,1 %. Одночасно, майже до 20-25 % в структурі національної складової ВДВ цих країн зросла частка галузей, що створюють засоби виробництва (23,4 та 17,4 % відповідно). Отже, що країни з провідними емерджентними ринками поступово посилюють власні конкурентні позиції на ринку високотехнологічної продукції.

Таким чином, аналіз динаміки та структури експорту валової доданої вартості дає можливість зробити висновки:

- з розвитком країн зростає частка національної складової в експорті ВДВ, що обумовлено посиленням їх ролі в глобальних ланцюгах вартості;
- в країнах із зростаючими ринками залишається високою частка експорту ВДВ для галузей проміжного споживання, що відображає спеціалізацію на стадіях складання;
- відбуваються секторальні зміни національної складової в провідних країнах із зростаючими ринками, що свідчить про посилення їх конкурентних позицій як постачальників засобів виробництва;
- країни з емерджентними ринками, що мають значні частки національної складової експорту ВДВ в секторах проміжного споживання, характеризуються високими темпами економічного зростання, що свідчить про позитивні ефекти їх залучення до глобальних ланцюгів валової доданої вартості.

Важливою метою національних економічних стратегій та завданням міжнародного регулювання, залишається скорочення асиметричності світового економічного розвитку, обумовлена особливостями сучасного етапу глобалізації. Зміст останніх полягає у поєднанні двох протилежних тенденцій – лібералізації міждержавної взаємодії в контексті активізації різноманітних форм міжнародних економічних відносин та посилення монополістичних тенденцій розвитку світових ринків за існуючих форм транснаціоналізації.

Висновки. Країни із зростаючими ринками посилюють своє гео економічне значення та стають все більш активними учасниками процесу світового економічного зростання. Незважаючи на багато чисельність класифікаційних підходів до виокремлення цієї групи країн, ключовими критеріями їх ідентифікації залишаються інституціональні чинники, а також – рівень інтегрованості до світового господарського, інноваційного, комунікаційного простору.

Підвищення ролі країн з емерджентними ринками в глобальному економічному зростанні відбувається незалежно від циклу економічної кон'юнктури та обумовлено якісними зрушеннями їх ролі в глобальних ланцюгах доданої вартості. Зростання національної складової експорту доданої вартості додатково відображає результативність процесу інтеграції країн із зростаючими ринками до світового господарського простору.

Література.

1. Kvint VI. The Global Emerging Market: Strategic Management and Economics. New York, London: Routledge. – 2009. – 453 с.
2. Marois Th . States, Banks and Crisis: Emerging Finance Capitalism in Mexico and Turkey. Cheltenham, Gloucestershire, UK: Edward. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.google.com.ua/>
3. Emerging Economy Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cks.in/portfolio-item/emerging-economy-report/>
4. World Economic Outlook Update [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/update/02/index.htm>
5. Офіційний сайт MSCІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.msci.com/products/indices/country_and_regional/em/
6. FtSe Global equity Index Series Country Classification [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ftse.com/Indices/Country_Classification/Downloads/September_2013_Country_Classification_Update.pdf
7. М. Айхан Кёсе, Эсвар С. Прасад Формирующиеся рынки вступают в эпоху зрелости [Электронный ресурс] // Финансы и развитие, декабрь, 2010 // Режим

доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/12/index.htm>

8. Anchoing Growth: The Importance of Productivity-Enhancing Reforms in Emerging Market and Developing Economies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1308.pdf>

9. М. Рута, М. Сайто Цепная стоимость [Электронный ресурс] // Финансы и развитие, март, 2014 // Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2013/12/pdf/ruta.pdf>

10. Greg Linden, Kenneth L. Kraemer, and Jason Dedrick Who captures Value in a Global innovation network? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.mit.edu/is08/pdf/Dedrick_Kraemer_Linden.pdf

11. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/>

12. Complete databases available via OECD's [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=32186>

References.

1. Kvint, Vladimir (2009). "The Global Emerging Market: Strategic Management and Economics". New York, London: Routledge

2. Marois, Thomas (2012). "States, Banks and Crisis: Emerging Finance Capitalism in Mexico and Turkey". Cheltenham, Gloucestershire, UK: Edward , available at: <http://books.google.com.ua/> (Accessed 10 Feb 2014)

3. Emerging Economy Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cks.in/portfolio-item/emerging-economy-report/>

4. World Economic Outlook Update available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/update/02/index.htm> (Accessed 10 Feb 2014)

5. The official site of MSCI, available at: http://www.msci.com/products/indices/country_and_regional/em/

6. "FtSe Global equity Index Series Country Classification" available at: http://www.ftse.com/Indices/Country_Classification/Downloads/September_2013_Country_Classification_Update.pdf (Accessed 10 Feb 2014)

7. M. Ayhan Kose and Esvar S. Prasad (2010) "Emerging Markets Come of Age" *Finance & Development* [Online], December 2010, Vol. 47, No. 4, available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/12/index.htm> (Accessed 12 Feb 2014)

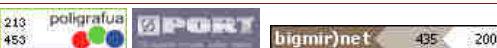
8. "Anchoing Growth: The Importance of Productivity-Enhancing Reforms in Emerging Market and Developing Economies", Prepared by Era Dabla-Norris, Giang Ho, Kalpana Kochhar, Annette Kyobe, and Robert Tchaidze available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1308.pdf> (Accessed 12 Feb 2014)

9. Michele Ruta and Mika Saito (2014) "Chained Value", *Finance & Development* [Online], March 2014, Vol. 51, No. 1 available at: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2013/12/pdf/ruta.pdf> (Accessed 15 Feb 2014)

10. Greg Linden, Kenneth L. Kraemer, and Jason Dedrick "Who captures Value in a Global innovation network? ", available at: http://web.mit.edu/is08/pdf/Dedrick_Kraemer_Linden.pdf

11. The official site of the World Bank, available at: <http://data.worldbank.org/> (Accessed 15 Feb 2014)

Стаття надійшла до редакції 06.03.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"